

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА

Навчально-науковий інститут права
Кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права

«До захисту у ЕК допустити»
Завідувач кафедри
інтелектуальної власності та
інформаційного права
д.ю.н., доц. Кодинець А.О.

(підпис)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«Штучний інтелект в сфері інтелектуальної власності»

студентки 2 року навчання
ОР «Магістр» 2 групи
денної форми навчання
ОНП «Інтелектуальна власність»
Спеціальність: 081 «Право»
Кобильник Анастасії Олександрівни

Науковий керівник :
к.ю.н., доц. Кронда Ольга Юріївна

(підпис)

Рецензент:
к.ю.н. Зеров Костянтин Олександрович

(підпис)

ЗМІСТ

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ	4
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН	5
АНОТАЦІЯ	7
ВСТУП	12
РОЗДІЛ 1. ПРИРОДА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТВОРЕННІ ОБ’ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	16
1.1. Поняття «штучного інтелекту» та його взаємозв’язок з правом інтелектуальної власності.	16
1.2. Види штучного інтелекту, що використовуються при створенні об’єктів інтелектуальної власності	25
Висновки до розділу	31
РОЗДІЛ 2. ПРАВОСУБ’ЄКТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	34
2.1. Підходи до визначення автора/винахідника об’єктів права інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом	34
2.2 Аналіз концепції “електронна особа”	38
Висновки до розділу	42
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ РОБІТ, СТВОРЕНИХ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ, ЯК ПОТЕНЦІЙНИХ ОБ’ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	44
3.1. Охороноздатність об’єктів, створених штучним інтелектом.	44
3.2. Відповідальність за порушення прав на об’єкти інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом.	47

Висновки до розділу	52
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	59

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. Кронда Ольга Юріївна

« _____ » _____ 2022 року

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ

Кобильник Анастасії Олександрівни, студентки 2 курсу магістратури, денної форми навчання, за спеціальністю «Право», ОНП «Інтелектуальна власність», спеціалізація «ІТ-право»

- 1. Тема роботи:** «Штучний інтелект в сфері інтелектуальної власності».
- 2. Термін здачі роботи керівнику для підготовки відгуку:** «05» травня 2022 року.
- 3. Робота виконується на базі:** Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- 4. Теоретичне завдання:** аналіз підходів до визначення штучного інтелекту та його видів, правосуб'єктності штучного інтелекту, охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом та відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом.
- 5. Практичне завдання:** розробка визначення і класифікації штучного інтелекту, концепції електронної особи, моделі охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності та способів притягнення до відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом.
- 6. Сфера застосування результатів роботи:** наукова діяльність, навчальний процес, правотворчість, правозастосовна діяльність.
- 7. Завдання вручено студенту:** «19» жовтня 2022 року.

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. Кронда Ольга Юріївна

« _____ » _____ 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Кобильник Анастасії Олександрівни, студентки 2 курсу магістратури, денної форми навчання, за спеціальністю «Право», ОНП «Інтелектуальна власність», спеціалізація «ІТ-право»

Тема роботи: «Штучний інтелект в сфері інтелектуальної власності».

№	Види робіт	План	Фактично
1.	Підбір наукової літератури та нормативних актів за темою роботи.	01.11.2022	10.11.2021
2.	Розробка плану роботи та його погодження.	01.02.2022	01.02.2022
3.	Підготовка вступу та першого розділу роботи та подання його на перевірку керівнику.	10.04.2022	10.04.2022
4.	Доопрацювання роботи на підставі зауважень керівника. Написання анотацій.	15.04.2022	17.04.2022
5.	Підготовка другого та третього розділу роботи та	15.03.2022	25.04.2022

	подання його на перевірку керівнику.		
6.	Написання висновків, додатків, списку використаних джерел.	28.04.2022	03.05.2022
7.	Підготовка остаточного варіанту роботи та її технічне оформлення.	06.05.2022	06.05.2022
8.	Здача роботи керівнику для підготовки відгуку.	07.05.2022	07.05.2022
9.	Подання роботи на кафедру.	10.05.2022	10.05.2022

Студентка:

Кобильник Анастасія Олександрівна

АНОТАЦІЯ

Кобильник Анастасія Олександрівна. Штучний інтелект в сфері інтелектуальної власності. Магістерська робота. Кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

У даній магістерській роботі проаналізовано та систематизовано підходи до визначення штучного інтелекту, а також його види. Автором запропоновано власне визначення та класифікація штучного інтелекту. Досліджені правові підходи до визначення автора/винахідника об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, та концепція електронної особи. Автором розроблена модель наділення штучного інтелекту правосуб'єктністю у декілька етапів відповідно до розвитку можливостей штучного інтелекту. Проаналізована можливість охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, та запропоновано способи притягнення до відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом.

Ключові слова: поняття штучного інтелекту; види штучного інтелекту; електронна особа; охороноздатність об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом; відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом.

ABSTRACT

Kobylnyk Anastasiia Oleksandrivna. Artificial intelligence in the field of intellectual property. Master's thesis. Department of Intellectual Property and Information Law of Educational and Scientific Institute of Law of Taras Shevchenko University of Kyiv.

In this master's thesis the approaches to the definition of artificial intelligence, as well as its types are analyzed and systematized. The author proposes her own definition and classification of artificial intelligence. The legal approaches to the definition of the author/inventor of intellectual property objects created by artificial intelligence and the concept of e-person are investigated. The author developed a model of endowing artificial intelligence with legal personality in several stages in accordance with the development of artificial intelligence capabilities. The possibility of protection of intellectual property objects created by artificial intelligence is analyzed, and ways to prosecute for infringement of rights to intellectual property created by artificial intelligence are proposed.

Key words: concept of artificial intelligence; types of artificial intelligence; electronic person; protection of intellectual property objects created by artificial intelligence; liability for infringement of intellectual property objects rights created by artificial intelligence.

АННОТАЦИЯ

Кобыльник Анастасия Александровна. Искусственный интеллект в сфере интеллектуальной собственности. Магистерская работа. Кафедра интеллектуальной собственности и информационного права Учебно-научного института права Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

В данной магистерской работе проанализированы и систематизированы подходы к определению искусственного интеллекта, а также его виды. Автором предложено собственное определение и классификация искусственного интеллекта. Исследованы правовые подходы к определению автора/изобретателя объектов интеллектуальной собственности, созданных искусственным интеллектом, и концепция электронного лица. Автором разработана модель наделения искусственного интеллекта правосубъектностью

в несколько этапов в соответствии с развитием возможностей искусственного интеллекта. Проанализирована возможность охраноспособности объектов интеллектуальной собственности, созданных искусственным интеллектом, и предложены способы привлечения к ответственности за нарушение прав на объекты интеллектуальной собственности, созданных искусственным интеллектом.

Ключевые слова: понятие искусственного интеллекта; виды искусственного интеллекта; электронное лицо; охраноспособность объектов интеллектуальной собственности, созданных искусственным интеллектом; ответственность за нарушение прав на объекты интеллектуальной собственности, созданные искусственным интеллектом.

Анотація (розширена)

Автором у першому розділі магістерської роботи було приділено увагу природі штучного інтелекту, зокрема поняттю штучного інтелекту, видам штучного інтелекту. Автором дослідження було здійснено спробу надати власне визначення поняття штучного інтелекту у цілях права: штучний інтелект - це автоматизована комп'ютерно-апаратно-програмна система, що має віртуальну та (або) кіберфізичну форму та здібності здійснювати інформаційну, адаптивну та регулятивну діяльність, що полягає у здатності ефективно розв'язувати задачі, навчатися, використовувати набутий досвід для вирішення проблем, адаптуватись у суспільстві. Запропонована власна класифікація штучного інтелекту залежно від форми штучного інтелекту, відповідно до якої слід розрізняти штучний інтелект, що має форму програмного забезпечення (віртуальний штучний інтелект) та штучний інтелект, що крім форми комп'ютерного забезпечення, має ще апаратне забезпечення - кіберфізичний штучний інтелект. Також, у розділі був проведений аналіз різноманітного застосування штучного інтелекту у сфері інтелектуальної власності - як у авторському праві, так і в праві промислової власності.

Досліджені правові підходи до визначення автора/винахідника об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, а саме підходи визнання творцем особу-розробника штучного інтелекту, особу-користувача штучного інтелекту, чи безпосередньо сам штучний інтелект. Автором дослідження запропоновано вважати творцем штучний інтелект задля розвитку інформаційних технологій та інновацій, а також для охорони прав тих суб'єктів, які дійсно здійснюють інтелектуальну діяльність при створенні об'єктів інтелектуальної власності. Внаслідок дослідження умов охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності встановлено, що вони стосуються самих об'єктів, а не діяльності суб'єкта. Єдиною проблемою в охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності, створеного штучним інтелектом, є визнання за законодавством автором/винахідником виключно людини. Саме тому, була розроблена модель наділення штучного інтелекту правосуб'єктністю у декілька етапів відповідно до розвитку можливостей штучного інтелекту. Так, на першому етапі запровадження електронної особи необхідно ввести спільну правосуб'єктність штучного інтелекту та розробника чи користувача штучного інтелекту, розглядаючи штучний інтелект і людину як обмежено дієздатну особу та агента відповідно.

Розроблено комплексну відповідальність штучного інтелекту, його розробника та користувача для різних етапів розвитку штучного інтелекту. На теперішньому рівні розвитку штучного інтелекту варто розглядати субсидіарну відповідальність розробника штучного інтелекту (у разі наявності умислу створення штучного інтелекту задля його протиправної діяльності) та користувача штучного інтелекту (за використання ним штучного інтелекту для здійснення протиправної поведінки). Щодо відповідальності користувача, то її варто розробляти за моделлю розгляду штучного інтелекту як джерела з підвищеним рівнем небезпеки. А коли штучний інтелект досягне свого розвитку до рівня штучного суперінтелекту, то він буде самостійно нести відповідальність за свої дії. Також, встановлено, що придатними до застосування до штучного інтелекту є лише цивільно-правова відповідальність у вигляді відшкодування

збитків та кримінально-правова відповідальність у вигляді «юридичної смерті» штучного інтелекту.

ВСТУП

За останній час штучний інтелект стає одним із найголовніших трендів світу, одним із найпотужніших напрямів дослідження у науці та однією з найбільш дискусійних і резонансних тем у суспільстві. Передумовами такого швидкого розвитку штучного інтелекту стали глобалізація, стрімкий розвиток науково-технічного прогресу та прискорення розвитку інновацій і цифрових технологій. Штучний інтелект починає суттєво впливати на світову економіку, здійснюючи вагомий внесок в економічний розвиток країн, які займаються розробками штучного інтелекту. Розвиток штучного інтелекту буквально здійснює технологічну революцію, яка розгортається швидкими темпами та без сумніву, істотно вплине на всі сфери життєдіяльності людини.

Розвиток штучного інтелекту призведе до величезних технологічних, економічних і соціальних наслідків, а також докорінно змінить спосіб життя людини. При цьому, цифрові технології суттєво вплинуть і на традиційні підходи права інтелектуальної власності. Штучний інтелект починають використовувати не лише для наукових розробок, але й для створення різноманітних об'єктів інтелектуальної власності. Так, вже відомі у світі випадки створення штучним інтелектом картин, музики та винаходів. Результати діяльності штучного інтелекту загалом нічим не відрізняються від аналогічних результатів інтелектуальної та творчої діяльності людини. У них теж присутні такі властивості об'єктів інтелектуальної власності, як творчий характер, оригінальність, новизна тощо. Але в той же час, на відміну від результатів інтелектуальної власності людини, твори, створені штучним інтелектом не можуть на даний момент отримати належного правового регулювання.

Чинне законодавство, як національне так і міжнародне відстає від стрімкого розвитку цифрових технологій та не містить положень щодо регулювання та захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені штучним інтелектом. Таким чином, зараз неможливо захистити права

інтелектуальної власності на об'єкти створені штучним інтелектом, адже штучний інтелект не визнається суб'єктом права інтелектуальної власності і залишається невизначеним питання, хто має вважатися авторами таких творів. Така юридична невизначеність даних новітніх відносин та прогалини у законодавстві можуть бути перешкодою розвитку інновацій і цифрових технологій, причиною виникнення суперечок щодо авторства між власниками програм штучного інтелекту, їх розробниками, користувачами та самим штучним інтелектом.

Щоб цього уникнути, необхідно реагувати на зміни у суспільних відносинах та створювати механізми захисту прав людини у нових умовах, розробивши належне правове регулювання таких відносин. А для того, щоб розробити їх правове регулювання, необхідно чітко визначити усі ознаки виникнення відносин у сфері права інтелектуальної власності щодо творів, створених штучним інтелектом та структурні елементи таких відносин. В цьому і полягає **актуальність даного дослідження.**

Об'єкт роботи – суспільні відносини, які виникають при створенні штучним інтелектом потенційних об'єктів права інтелектуальної власності.

Предмет роботи – правове регулювання статусу штучного інтелекту та охороноздатність об'єктів інтелектуальної діяльності, створених штучним інтелектом.

Метою дослідження є розробка моделі правового регулювання охорони права інтелектуальної власності на об'єкти, створені штучним інтелектом.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати **наступні завдання:**

- проаналізувати підходи до визначення поняття «штучного інтелекту»;
- визначити поняття та ознаки штучного інтелекту в цілях правового регулювання;
- визначити види штучного інтелекту, які застосовуються у створенні об'єктів інтелектуальної власності;
- визначити способи застосування штучного інтелекту для створення об'єктів права інтелектуальної власності та розглянути пов'язані з цим правові проблеми;

- проаналізувати існуючі в доктрині моделі визначення правосуб'єктності штучного інтелекту;
- проаналізувати можливі шляхи вирішення проблеми авторства на роботи, створені штучним інтелектом;
- проаналізувати відповідність об'єктів, створених штучним інтелектом, критеріям охороноздатності;
- визначити можливі варіанти застосування юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, створеної штучним інтелектом.

Нормативну базу даного дослідження становлять національні, іноземні та міжнародні нормативно-правові акти.

Теоретичну базу даного дослідження становлять роботи таких українських та іноземних дослідників як Дж. Маккарті, А.Тюрін, А. Гоел і Дж. Девіс, С. Рассел, П. Норвіг, О. А.Баранов, Г.Андрощук, С.Єфіменко, М. Стефанчук, Ю.Сидорчук, О. Е. Радутний, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова та інші.

Методологічною основою дослідження є актуальні методи пізнання, у тому числі як загальнонаукового (діалектичний метод, метод аналізу та синтезу складових частин, логічний метод), так і спеціально методи пізнання (історичний, логічний, системно-структурний, аналітичний, синтетичний, комплексний, порівняльно-правовий, формально-юридичний). Їх використання зумовлено системним підходом, що дає можливість вивчати проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. Формулювання та обґрунтування теоретичних положень, практичних рекомендацій і висновків здійснено з використанням апробованих методів, що застосовуються в науках кримінального, адміністративного, інформаційного, міжнародного права, а також загальної теорії права, філософії, соціології, економіки.

Наукове значення дослідження полягає у розробці моделі правового регулювання права інтелектуальної власності на об'єкти, створені штучним інтелектом, зокрема наділенні штучного інтелекту правосуб'єкністю. Для того, щоб розробити правове регулювання таких відносин, необхідно визначити

умови охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності та суб'єктний склад таких правовідносин. Зокрема, досі є незрозумілим які саме об'єкти, створені штучним інтелектом, вважати такими, що охороняються правом інтелектуальної власності і за ким буде визнаватися авторство на них. За чинним законодавством автором, винахідником може бути лише фізична особа, тобто на даний момент штучний інтелект не визнається суб'єктом права інтелектуальної власності. В роботі розглядається можливість іншого підходу, за яким буде розроблений правовий статус штучного інтелекту як суб'єкта відносин права інтелектуальної власності, а саме його права, обов'язки та варіанти, у який спосіб запропонований суб'єкт може ними розпоряджатися.

Практичне значення полягає у тому, що висновки можуть бути використані для удосконалення законодавства права інтелектуальної власності з огляду на існуючі проблеми.

РОЗДІЛ 1

ПРИРОДА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТВОРЕННІ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Поняття «штучного інтелекту» та його взаємозв'язок з правом інтелектуальної власності

В науковій доктрині ще не простежується загальної визначеності щодо поняття “штучний інтелект” (надалі – «ШІ»), оскільки це досить молода сфера досліджень, яка бере свій початок лише з 1950-х років. Натомість можна знайти безліч різноманітних трактувань поняттю “штучний інтелект” в різних сферах, де є можливість застосовувати штучний інтелект. Це лише ускладнює визначення єдиного трактування ШІ, адже всі дослідження ШІ мають різні об'єкти, предмети, методи та цілі.

Саме тому, на основі аналізу важливих для права особливостей штучного інтелекту в даному розділі буде запропоноване саме юридичне визначення дефініції “штучний інтелект”, а також буде охарактеризований зв'язок штучного інтелекту з правом інтелектуальної власності.

Проаналізувавши безліч визначень штучного інтелекту, можна поділити визначення на певні групи за різними критеріями.

Залежно від предмету досліджень існують 1) визначення штучного інтелекту **як окремої наукової галузі**, 2) визначення штучного інтелекту як **системи інформаційних технологій**, та 3) визначення **через ознаки та властивості інформаційних технологій**. Детальніше розглянемо кожний підхід.

1) визначення штучного інтелекту **як окремої наукової галузі**:

Перші науковці, які давали визначення штучному інтелекту були прихильниками саме підходу трактування штучного інтелекту як окремої галузі. Вперше термін “штучний інтелект” як і визначення до нього було запропоновано

у 1956 році Джоном Маккартні на Дармутській конференції: штучний інтелект - це наука і техніка створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм¹ [1, с. 20]. Фактично, він дав визначення терміну, описуючи чим займається ШІ. Таке визначення досі підтримують сучасні науковці, зокрема і вітчизняні - В. Коцовський, який надав таке ж визначення штучному інтелекту.

Такої ж позиції і кандидат юридичних наук О. Ю. Бусол, який зазначає, що «штучний інтелект – це науковий напрям, в рамках якого ставляться і розв'язуються завдання апаратного і програмного моделювання тих видів людської діяльності, які традиційно вважаються інтелектуальними, тобто потребують певних розумових зусиль»² [2, с. 122]. А Ашок Гоел і Джим Девіс називають штучним інтелектом «сферу досліджень націлену на розуміння, проектування та побудову когнітивних систем»³ [3, с.1].

2) визначення штучного інтелекту як **системи інформаційних технологій:**

Прихильники другого підходу розглядають штучний інтелект як сукупність інформаційних технологій, або комп'ютерні системи, які мають здатність імітувати інтелектуальну поведінку людини. Цей підхід закріпився і на державному рівні, у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленій урядом, міститься наступне визначення ШІ: «штучний інтелект - організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати

¹ 1. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витoki проблеми правового регулювання. ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17 листопада 2017 р. Львів, 2017. С. 18–42.

² 2. Бусол О. Ю. Потенційна небезпека штучного інтелекту. Інформація і право. 2015. № 2. С. 121–128. Режим доступу: http://ippi.org.ua/sites/default/files/boypnsi_14_2_2015.pdf.

³ 3. Goel A., Davies J. Artificial Intelligence. The Cambridge handbook of intelligence (3rd Edition). 2011. С.28. Режим доступу: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.673.3320&rep=rep1&type=pdf>.

власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань”⁴[4].

На думку Г. Андрощука штучним інтелектом є «штучно створена людиною система, здатна обробляти інформацію, яка до неї надходить, пов’язувати її зі знаннями, якими вона вже володіє, і відповідно формувати своє уявлення про об’єкти пізнання» [5, с.85]. Крім того науковець зазначає, що сьогодні штучний інтелект «можна визначити також як алгоритм, що пише нові алгоритми»⁵ [5, с.87],

Експертна група високого рівня зі штучного інтелекту (High Level Expert Group on Artificial Intelligence (HLEG)) - незалежна експертна група, створена Європейською комісією в 2018 році дає таке визначення: “штучний інтелект - це розроблена людьми система програмного забезпечення (і, можливо, також апаратного забезпечення), яка враховуючи комплексну мету, діє у фізичному або цифровому вимірі, сприймаючи навколишнє середовище за допомогою збору даних, інтерпретації зібраних структурованих чи неструктурованих даних, обробки знань та інформації, отриманих з цих даних і прийняття рішення щодо наступних дій для досягнення поставленої мети”⁶ [6, 1]. Аналізуючи дане визначення, постає питання яка різниця між програмним та апаратним забезпеченням, та яке саме забезпечення складає основу штучного інтелекту.

Якщо використовувати підхід трактування штучного інтелекту як інформаційних технологій, комп’ютерних систем, машин, то постає питання

⁴ 4. Розпорядження Кабінету міністрів України від 02.12.2020 №1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні»// Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України. –Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text>.

⁵ 5. Андрощук Г. Тенденції розвитку технологій штучного інтелекту: економіко-правовий аспект. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. No 3. С. 84–101. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17676/Androshchuk_Tendentsii_rozvytku_tekhnolohii_shtuchnoho_intelektu_ekonomiko-pravovyi_aspekt_%5Bpochatok%5D.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

⁶ 6. Андрощук Г. Тенденції розвитку технологій штучного інтелекту: економіко-правовий аспект. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. No 3. С. 84–101. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17676/Androshchuk_Tendentsii_rozvytku_tekhnolohii_shtuchnoho_intelektu_ekonomiko-pravovyi_aspekt_%5Bpochatok%5D.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

ототожнення понять “робот” і “штучний інтелект”. Ці поняття, звісно, є взаємопов’язаними, проте ототожнювати їх неможливо. Оскільки за змістом вони є різними. М. Стефанчук вважає, що поняття «робот» і «штучний інтелект» співвідносяться між собою як форма та зміст. Робот є пристроєм, машиною, основною здатністю якої є автоматизоване виконання однієї чи декількох завдань за зразком дій людини, якій властиві ознаки рухливості, сенситивності, аналітичності тощо. Штучний інтелект надає роботу тих властивостей, якими прийнято його характеризувати, а саме розумність, здатність до аналізу та обробки інформації, а також до виконання завдань, на які він запрограмований⁷ [7, ст. 6].

Відмінність штучного інтелекту від роботи полягає в тому, що він не потребує фізичної форми, як потребує цього робот. Як і зазначив М. Стефанчук, робот може містити штучний інтелект. Проте, як ми знаємо, є і прості роботи з простим чітко заданим людиною алгоритмом, що не вимагає від робота ніякої інтелектуальної поведінки. Таким чином, не кожен робот має штучний інтелект. А штучний інтелект може мати як кіберфізичну форму (бути втіленим у робота), так і мати віртуальну форму.

Це підтверджує і висновок Європейської Комісії, якою було слушно зазначено, що системи штучного інтелекту можуть діяти виключно як програмне забезпечення у віртуальному світі, а можуть бути частиною апаратного забезпечення⁸ [8, с.1].

3) визначення штучного інтелекту через ознаки та властивості інформаційних технологій:

Відповідно до третього підходу визначення штучного інтелекту пов’язане зі здатностями та можливостями автоматизованих комп’ютерних програм, які

⁷ 7. Стефанчук М.О. Теоретичні засади цивільної правосуб’єктності фізичних осіб та особливості її здійснення : автореф. 12.00.03. Київ, 2020.

⁸ 8. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Artificial Intelligence for Europe. Brussels, 25.4.2018. С. 20. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EN/COM-2018-237-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>.

проявляються у результаті функціонування останніх. Ю. Сидорчук надає наступне визначення штучному інтелекту: це визначення, за допомогою якого описуються інтелектуальні можливості комп'ютерів під час прийняття ними рішень⁹ [9, с. 17]. О. Синельніков визначає штучний інтелект як властивість автоматичних систем брати на себе окремі функції інтелекту людини¹⁰ [10, с.18]. У міжнародному енциклопедичному словнику «штучний інтелект» тлумачиться як: здатність машини імітувати інтелектуальну поведінку людини; розділ інформаційних технологій, що займається моделюванням інтелектуальної поведінки в комп'ютерах¹¹[11].

На мою думку, останній підхід розгляду штучного інтелекту у значенні здатності та можливостей комп'ютерних систем імітувати інтелектуальну поведінку людини є недоречним. Адже, такі можливості виникають завдяки певній структурі та техніці створення цих інформаційних технологій, автоматизованих комп'ютерних систем в результаті їх функціонування. Підхід трактувати ШІ як здатність мислити більше підходить під ознаку саме тих інформаційних технологій, які утворюють штучний інтелект.

Тому, вважаю два останніх підходи, а саме підхід розглядати ШІ як інформаційні технології, автоматичні комп'ютерні системи, та підхід розглядати ШІ як здатність, можливість імітувати інтелектуальну поведінку людини доречно об'єднати в один загальний підхід, а саме підхід трактувати ШІ як такі інформаційні технології, які мають здатність імітувати інтелектуальну поведінку.

⁹ 9. Сидорчук Ю. М. Філософсько-правові проблеми використання штучного інтелекту. Науковий журнал «Право і суспільство». 2017. № 3-2. С.16–19. Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/3_2017/part_2/6.pdf.

¹⁰ 10. Методи та системи штучного інтелекту: навчальний посібник / уклад. А.С. Савченко, О.О. Синельніков. Київ: НАУ, 2017. С. 18. Режим доступу: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/40676/1/Методи%20та%20системи%20штучного%20інтелекту%20_Навч_посібн.pdf.

¹¹ 11. Artificial intelligence. Webster's New International English Dictionary. Режим доступу: [https://www.merriam-webster.com/dictionary/artificial intelligence](https://www.merriam-webster.com/dictionary/artificial%20intelligence).

Щодо існування таких двох визначень ШІ як науки та системи інформаційних технологій, які мають здатність відтворювати людський інтелект, вважаю, що вони мають право на одночасне існування як загального визначення, та більш вузького і конкретного.

При цьому, підхід розглядати штучний інтелект як окрему науку є не важливим для цілей права. Також, для цілей права недоцільно давати визначення штучному інтелекту виключно за допомогою процесів роботи штучного інтелекту, адже це може призвести до того, що деякі технології не будуть відповідати дефініції штучного інтелекту та як наслідок, не будуть підпадати під правове регулювання суспільних відносин. До того ж, варто відмітити, що штучний інтелект динамічно розвивається і пов'язаний з нескінченними інноваціями, тому визначення штучного інтелекту має бути гнучким, щоб не обмежуватись лише тими відносинами, пристроями та системами, які існують зараз, але й передбачити існування наступних з тими ж ознаками та особливостями.

Абсолютно зрозуміло, що ознакою штучного інтелекту є імітація людського інтелекту. Проте, для повного розуміння поняття штучного інтелекту потрібно розібрати, що саме вважається людським інтелектом, а не просто алгоритмом, для того, щоб дати не надто вузьке визначення штучному інтелекту та охопити ті види штучного інтелекту, які через розвиток інформаційних технологій будуть мати ще більше здібностей.

Оксфордський словник дає більш точне визначення, яке вже відображає розуміння змісту інтелекту людини: штучний інтелект - це теорія і розробка комп'ютерних систем, здатних виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту, таких як візуальне сприйняття, розпізнавання мови, прийняття рішень і переклад між мовами¹² [12]. Проте, однозначно перелік наведених в даному визначенні завдань не є вичерпним.

¹²12. Artificial Intelligence. Oxford Dictionaries. – Режим доступу: https://www.lexico.com/definition/artificial_intelligence.

Саме з метою відтворення, копіювання когнітивних функцій мозку і створюється штучний інтелект. Найголовнішою ціллю розвитку ШІ, беззаперечно, є автоматизація й оптимізація людської праці, а саме певних інтелектуальних завдань, які ШІ може виконати, замінивши людські ресурси, цим самим підвищивши продуктивність і ефективність багатьох процесів. Більше того, наступною метою розвитку ШІ є підсилення штучного інтелекту. Це можливо в разі створення штучним інтелектом певних прообразів, на основі яких сам ШІ міг би зрозуміти сутність процесів, що повторюються, та виробляти і пропонувати свої власні алгоритми вирішення усіх наступних подібних процесів. Навіть більше того, ШІ може вивчати найголовніші принципи процесів, щоб створювати на їх основі свої власні системи, а потім їх розвивати і покращувати власними силами. Таким чином, ШІ може самовдосконалюватися до нескінченності, знаходячи в своїй власній внутрішній будові помилки та недоліки і розв'язуючи їх.

С. Єфіменко зауважує, що «інтелект вчені характеризують як загальну здібність, метакогнітивну структурну організацію, систему психічних механізмів, як інформаційну, адаптивну та регулятивну діяльність, що полягає у здатності ефективно розв'язувати задачі, навчатися, використовувати набутий досвід для вирішення проблем, адаптуватись у суспільстві»¹³ [13, с.93]. Вважаю, дане визначення охоплює весь спектр можливостей людського інтелекту, тому можна його використовувати для визначення штучного інтелекту при уточненні, які саме можливості людського мозку імітує та буде імітувати ШІ.

Проаналізувавши різні підходи, можна запропонувати таке визначення штучного інтелекту для використання у праві: штучний інтелект - це автоматизована комп'ютерно-апаратно-програмна система, що має віртуальну та

¹³ 13. Єфіменко С. Визначення поняття інтелекту у різних концепціях психолого-педагогічних досліджень. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка : Педагогічні науки. 2013. No 121(2). С. 90–95. Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASPmeta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nz_p_2013_121\(2\)_24](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASPmeta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nz_p_2013_121(2)_24).

(або) кіберфізичну форму та здібності здійснювати інформаційну, адаптивну та регулятивну діяльність, що полягає у здатності ефективно розв'язувати задачі, навчатися, використовувати набутий досвід для вирішення проблем, адаптуватись у суспільстві.

Так як ціллю розвитку штучного інтелекту є імітація людського інтелекту, то технології штучного інтелекту не минули і відносин у сфері інтелектуальної власності, зокрема у залученні таких систем для створення об'єктів інтелектуальної власності.

Завдяки машинному навчанню штучний інтелект може аналізувати велику кількість об'єктів інтелектуальної власності, визначати найважливіші характеристики певного напрямку чи жанру та створювати об'єкт за аналогічним принципом чи в аналогічному стилі. Людина лише встановлює першочергову мету, але результат діяльності штучного інтелекту для неї є непередбачуваним. пропонуємо розглянути приклади застосування штучного інтелекту в створенні об'єктів інтелектуальної власності у різних частинах права інтелектуальної власності, а саме в авторському праві та праві промислової власності, так званому патентному праві.

Штучний інтелект у авторському праві.

Ще 5 років тому, у 2017 р. команда професійних музикантів та експертів інформаційних технологій створили штучний інтелект під назвою Ампер, з назвою "I AM AI" (Я - штучний інтелект). Ампер використовує алгоритми машинного навчання, щоб створювати та виконувати пісні. Таким чином, це став першим музичним альбомом, створений штучним інтелектом¹⁴ [14].

На цьому застосування штучного інтелекту у музиці не припинилось. У 2019 році компанія Huawei за допомогою створеного нею штучного інтелекту, що був втілений у смартфон, завершила незакінчену Шубертом Симфонію №8¹⁵

¹⁴ 14. Priya Singh. Artificial Intelligence Drops The First Music Album, 'I AM AI'. 23.08.2017. Режим доступу: <https://analyticsindiamag.com/artificial-intelligence-drops-first-music-album-ai/>.

¹⁵ 15. Huawei. Huawei Presents Unfinished Symphony Powered by Huawei AI. Режим доступу: <https://consumer.huawei.com/au/campaign/unfinishedsymphony/>.

[15]. Штучний інтелект прослував перші дві частини симфонії, проаналізував ключові музичні елементи, які роблять її настільки неймовірною, а потім на основі цього аналізу - сгенерував мелодію для відсутньої третьої та четвертої частини.

Нещодавно, 3 травня 2022 року штучний інтелект був використаний і у вітчизняній музичній індустрії. Український музичний гурт "The Streechers" презентував перший в Україні кліп, який повністю розроблений штучним інтелектом. Один із учасників гурту налаштував нейромережу таким чином, що вона виводить малюнки, створені штучним інтелектом, на екран протягом звучання пісні. Про це йдеться у пресрелізі, наданому колективом кореспонденту Укрінформу¹⁶ [16].

Окрім музики, штучний інтелект застосовувався у мистецтві. У 2018 році вперше в історії було продано на аукціоні картину, створену штучним інтелектом - «Портрет Едмонда Беллами», а через півроку на аукціоні був представлений другий твір ШІ - інсталяція «Спогади перехожих», у якій штучний інтелект в режимі реального часу створює нескінченну кількість унікальних портретів»¹⁷ [6, с.96].

Штучний інтелект у патентному праві (праві промислової власності).

За даними GlobalData Financial Deals Database компанія Apple з 2016 до 2020 року придбала найбільше компаній, які займаються штучним інтелектом, а саме 25 компаній. На другому місці - компанія Accenture, а трійку замикає Google. До першої п'ятірки увійшли ще Microsoft та Facebook. Разом вищевказані компанії придбали 60 компаній з розробки штучного інтелекту¹⁸ [17].

¹⁶ 16. Укрінформ. Презентували перший в Україні кліп, створений штучним інтелектом. 16.03.2021. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3209268-prezentuvali-persij-v-ukraini-klip-stvorenij-stucnim-intelektom.html>.

¹⁷ 6. High Level Expert Group On Artificial Intelligence. A Definition of AI: Main Capabilities and Disciplines. 2019. С.9. Режим доступу: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=56341.

¹⁸ 17. Juli Clover. Apple Bought the Most AI Companies From 2016 to 2020. 25.03.2021. Режим доступу: <https://www.macrumors.com/2021/03/25/apple-ai-acquisitions-2016-to-2020/>.

Так, щодо результатів роботи зі штучним інтелектом компанія Apple розробила голосовий помічник «Siri». Також, компанія розробила інструмент сканування файлів на смартфонах iPhone з метою виявлення забороненого контенту за допомогою штучного інтелекту. 7 червня 2021 р. на конференції Apple представила оновлення iOS 15, серед яких створена штучним інтелектом функція розпізнавання тексту на фото.

Також, штучний інтелект вже використовується для створення винаходів. Зокрема, існує штучний інтелект під назвою Dabus, який створений саме для того, щоб генерувати нові ідеї. Ним створено вже 2 винаходи, а саме: 1) незвичайна форма ємності, яка може вмістити у собі одразу кілька інших контейнерів для їжі, щоб їх легше транспортувати, та 2) лампу, яка блимаючи, подає сигнали, коли простежується нейронна активність людини під час генерування нею нових ідей. Варто зазначити, що розробники Dabus подали заявку на патент даних винаходів, але їм було відмовлено, тому що зараз за законодавством винахідником вважається виключно людина¹⁹ [18].

1.2. Види штучного інтелекту, що використовуються при створенні об'єктів інтелектуальної власності

Існує декілька підходів щодо класифікації штучного інтелекту. Найбільш поширеними є класифікація ШІ за функціональним критерієм та за здібностями ШІ.

За функціональним принципом ШІ поділяють на 4 види - реактивна машина, обмежена пам'ять, теорія розуму та самосвідомий ШІ.

1. Реактивна машина

Найстаріший та водночас найпростіший вид штучного інтелекту, який відтворює здатність людини реагувати на різноманітні подразники. Звідси і назва типу - такий штучний інтелект реакційний на будь-які дії, які виконуються перед ними,

¹⁹ 18. BBC News. Ukraine. «Справжній винахідник – це він»: вчені просять визнати штучний інтелект автором двох патентів. 02.08.2019. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-49213034>.

і на основі цього вони здатні викликати реакцію. Реактивна машина не має потужної пам'яті, тому їй бракує можливості використовувати раніше отриману інформацію та (або) досвід для отримання кращих результатів чи прийняття рішень. Тому, цей вид штучного інтелекту не здатний покращувати свою роботу, як ті, з якими ми стикаємося сьогодні.

Прикладом реактивної машини є комп'ютер для гри в шахи Deep Blue, створений компанією IBM, що здатний визначити різні фігури на шаховій дошці та те, як кожна рухається, а також всі можливі кроки для себе та своїх опонентів. Deep Blue вибирає найкращий можливий хід та завдяки цьому змогла перемогти людину. Однак, як вже було раніше зазначено, цей вид штучного інтелекту не має власної пам'яті та відповідно не має можливості вчитися на своїх минулих кроках - самовдосконалюватись.

2. Обмежено теоретичний

Цей тип штучного інтелекту окрім можливостей реактивних машин, має власну пам'ять, що дозволяє використовувати минулу інформацію та (або) досвід для прийняття кращих рішень та отримання кращих результатів у майбутньому. Більшість поширених додатків, які існують навколо нас, підпадають під цю категорію. Прикладом штучного інтелекту обмеженої теорії належить і штучний інтелект із розпізнавання зображень, навчений визначати й позначати із зображення певні речі, наприклад кішку чи собаку, яких він впізнає з попередньо вивчених наборів даних.

3. Теоретично розумний

Це наступний рівень штучного інтелекту, який вимагає глибокого розуміння людського розуму та здатний взаємодіяти з мисленням і поведінкою людини. Прикладом теоретично розумного штучного інтелекту є безпілотний автомобіль, який здатний проаналізувати ситуацію на дорозі, манеру їзди інших машин, розміри на характер перешкод на дорозі та підлаштуватись під них.

4. Самосвідомий ШІ

Одразу варто зазначити, що існування такого типу штучного інтелекту є гіпотетичним та зараз є лише концепцією. Приклади існування такого типу

зображено лише в науково-фантастичних фільмах. Самосвідомий штучний інтелект здатний мислити самостійно та самовдосконалюватися, а також мати власні емоції, потреби та уподобання. Цього типу штучного інтелекту побоюються такі скептики, як Ілон Маск і Стівен Гокінс тому, що, як тільки штучний інтелект усвідомить себе, він може перейти в режим самозбереження і розглядати людство як потенційну загрозу.

Наступною поширеною серед науковців класифікацією штучного інтелекту є поділ усіх систем ШІ - як реальних, так і гіпотетичних, за наявністю здібностей та схожості з інтелектуальними можливостями людини на 3 типи:

1. слабкий (вузький, обмежений) штучний інтелект.

Назва походить від того, що даний тип штучного інтелекту має вузький, обмежений діапазон здібностей. Такий штучний інтелект може виконати визначені конкретні завдання, однак не можуть виконувати завдання, для яких він не був заздалегідь запрограмований. Вузький ШІ не імітує і не копіює людський інтелект, він просто моделює поведінку людини на основі вузького діапазону параметрів і контекстів.

Науковець Баранов О.А. пропонує для цього виду штучний інтелект назву “прикладний штучний інтелект”, даючи йому наступне визначення: «Прикладний штучний інтелект розуміється, як сукупність комп’ютерних програм, які максимально наближено імітують одну або кілька когнітивних функцій людини і використовуються в процесі здійснення конкретної діяльності без участі людини для досягнення поставлених цілей відповідно до заздалегідь визначених критеріїв і параметрів»²⁰ [1]. Таким чином, на основі класифікації, згаданої вище, ця система являє собою комбінацію всієї реактивної та обмеженої пам’яті штучного інтелекту.

Приклади. Під цей вид підпадають усі існуючі сьогодні системи штучного інтелекту. Вузький штучний інтелект може використовувати обробку природної

²⁰ 1. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання. ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17 листопада 2017 р. Львів, 2017. С. 18–42.

мови для виконання завдань, що проявляється в чат-ботах і подібних технологіях. Розуміючи мовлення та текст природною мовою, ШІ запрограмований на взаємодію з людьми природним, персоналізованим способом - так взаємодіють віртуальні помічники Siri на iPhone, Siri від Apple, Alexa від Amazon, Cortana від Microsoft та інші. Прикладами обмеженого штучного інтелекту є ті ж самокеровані автомобілі, роботи-дрони, рекомендації щодо розважального або маркетингового вмісту на основі поведінки користувача, пошук Google, фільтри спаму електронної пошти / інструменти моніторингу соціальних мереж для небезпечного вмісту, програмне забезпечення для розпізнавання зображень/облич, інструменти для картографування та прогнозування захворювань.

2. сильний (глибокий) штучний інтелект

Баранов О.А. пропонує також назву “загальний штучний інтелект” для цього виду та визначає його як “як сукупність комп’ютерних програм, які еквівалентно імітують безліч когнітивних функцій людини та ви- користовуються для здійснення будь-якого виду діяльності без участі людини для досягнення поставлених цілей з певними критеріями і параметрами”²¹ [1]. Це концепція штучного інтелекту, який імітує людський інтелект та/або поведінку, зі здатністю вчитися та застосовувати свій інтелект для вирішення будь-якої проблеми. Штучний загальний інтелект дозволяє машині застосовувати знання та навички в різних контекстах. Ці системи відрізняються гнучкістю та здатністю реагувати та імпровізувати так само, як люди, стикаючись з безпрецедентними сценаріями. Фактично, сильний штучний інтелект знаходиться на одному рівні можливостей з людиною.

Як і самосвідомий тип штучного інтелекту з попередньої класифікації, сильний штучний інтелект зображують науково-фантастичні фільми та наразі немає реального прикладу такого роду штучного інтелекту. Проблемою

²¹ 1. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання. ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17 листопада 2017 р. Львів, 2017. С. 18–42.

досягнення сильного ШІ є відсутність всебічних знань про функціональність людського мозку, щоб відтворити його у системі штучного інтелекту.

3. штучний суперінтелект

“Це сукупність комп’ютерних програм, що імітують повну множину когнітивних функцій людини, додаючи свідомість, суб’єктивні переживання, почуття гідності, поваги, краси тощо, які значно перевищують людські інтелектуальні показники, що дає змогу здійснювати будь-яку діяльність без участі людини для досягнення самостійно визначених цілей за самостійно визначеними критеріями та параметрами”. Тобто, основна характеристика штучного суперінтелекту полягає у тому, що він більш здібний, ніж людина.

Зараз дуже важко передбачити, як буде виглядати наше майбутнє, коли з’явиться штучний суперінтелект.

За даними Technology Review вже через 60 років штучний інтелект стане значною загрозою для людства. До 2022 року він буде мислити приблизно на 10% як людина, до 2040 року – на 50 %, до 2075 року – процеси мислення неможливо буде відрізнити від людських. До таких висновків прийшов професор Оксфордського університету Нік Бостром, який закликає бути більш обережними, оскільки вважає його занадто загрозливим для людства²² [19]. У науковій доктрині існує гіпотеза, що розвиток технологій досягне неконтрольованої стадії, що призведе до необоротних змін у людській цивілізації.

Існують і інші підходи до класифікації штучного інтелекту. Так, науковці С. Рассел та П. Норвіг вважають, що штучний інтелект може виконувати дві основні функції – думати та діяти. Відповідно до цього вони виділяють такі 4 види штучного інтелекту:

- система, що думає подібно людині;
- система, що діє подібно людині;

²² 19. Etzioni Oren. No, the Experts Don't Think Superintelligent AI is a Threat to Humanity. 20.09.2016. – Режим доступу: <https://www.technologyreview.com/2016/09/20/70131/no-the-experts-dont-think-superintelligent-ai-is-a-threat-to-humanity/>.

- система, що думає раціонально;
- система, що діє раціонально²³ [20, с. 6-7].

Науковці Ешок Гоел і Джим Девіс виділяють два види штучного інтелекту: інжиніринг штучного інтелекту та когнітивний штучний інтелект. Інжиніринг штучного інтелекту займається розробкою різноманітних інтелектуальних артефактів, незалежно від того, чи впроваджені процеси відображають процеси природного інтелекту. Переважна більшість досліджень ШІ відноситься до цієї категорії. Когнітивний ШІ, навпаки, намагається створити артефакти, які думають так, як люди (а іноді й інші тварини)²⁴ [3].

Варто зазначити, що штучний інтелект відрізняється і інтелектуальною системою, яка складає його основу. Один із перших дослідників штучного інтелекту Алан Тюрін відрізняє такі типи інтелектуальних систем: інтелектуальні інформаційні системи; експертні системи; обчислювальні та логічні системи; гібридні інтелектуальні системи; відбиваючі інтелектуальні системи. **Інтелектуальна інформаційна система** - сукупність програмних, мовних та логічних засобів математики для здійснення людської діяльності та пошуку інформації у формі діалогу з використанням природної мови. **Експертна система** - це комп'ютерна система, яка здатна частково замінити експерта для розв'язання проблеми. Така система розглядається як модель поведінки експерта, яка базується на логічних міркуваннях та процедурах прийняття рішень. До **обчислювальних логічних систем** належать ті системи, які здатні автоматично створювати математичну модель задачі та автоматично інтегрувати алгоритми обчислення для розв'язання проблеми. **Під гібридною інтелектуальною системою** можна розуміти систему, що використовує різні

²³ 20. Preparing for the Future of artificial intelligence / Executive Office of the President National Science and Technology Council Committee on Technology. 2016. С. 58. Режим доступу:

https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/whitehouse_files/microsites/ostp/NSTC/preparing_for_the_future_of_ai.pdf.

²⁴ 3. Goel A., Davies J. Artificial Intelligence. The Cambridge handbook of intelligence (3rd Edition). 2011. С.28. Режим доступу:

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.673.3320&rep=rep1&type=pdf>.

методи моделювання інтелектуальної діяльності людини для вирішення проблем. **Рефлексивні системи** - це системи, що розробляють відповіді на різноманітні комбінації дій за певними алгоритмами, які забезпечують вибір найбільш вірогідної реакції інтелектуальної системи на набір певних дій, що аналогічне тому, що забезпечують нейронні мережі²⁵ [21].

На мою думку, для цілей права слухною є думка створити класифікацію штучного інтелекту залежно від форми його втілення. Використовуючи аналіз визначень штучного інтелекту, проведений у першому підрозділі даного розділу, можна дійти висновку, що існує 2 типи штучного інтелекту - штучний інтелект лише у формі програмного забезпечення, або штучний інтелект, що містить не лише програмне забезпечення, але і апаратне забезпечення. Перший вид існує у формі програм, систем програмувань, операційних систем тощо. Прикладом такого виду є віртуальний помічник Siri, який має форму програми. Другий вид містить ще апаратне забезпечення, тобто втілений у фізичну форму, а саме певний технічний пристрій або електронні чи механічні частини пристрою. Прикладом такого виду штучного інтелекту є згадуваний вже комп'ютер для гри в шахи Deep Blue. Пропоную для цих видів штучного інтелекту такі назви: **“віртуальний штучний інтелект”** для штучного інтелекту виключно у формі програмного забезпечення та **“кіберфізичний штучний інтелект”**.

Висновки до розділу

В науковій доктрині ще не простежується загальної визначеності щодо поняття “штучний інтелект”. Загалом штучний інтелект визначають як наукову сферу, через поняття штучної системи інформаційних технологій, та через здібності систем інформаційних технологій імітувати інтелектуальну діяльність людини. Було обґрунтовано недоречність розгляду штучного інтелекту за третім підходом та об'єднати його з другим підходом. Таким чином, було

²⁵ 21. A. M. Turing (1950) Computing Machinery and Intelligence. Mind 49: 433-460. Режим доступу: <https://www.csee.umbc.edu/courses/471/papers/turing.pdf>.

запропоновано розглядати штучний інтелект як системи інформаційних технологій, яким притаманна така ознака як здатність імітувати інтелектуальну діяльність людини. Щодо існування таких двох визначень ШІ як науки та системи інформаційних технологій, було вирішено, що вони мають право на одночасне існування як загального визначення та більш вузького і конкретного. Проте, підхід розглядати штучний інтелект як окрему науку є не важливим для цілей права.

Було запропоноване власне визначення штучного інтелекту для використання у цілях права: штучний інтелект - це автоматизована комп'ютерно-апаратно-програмна система, що має віртуальну та (або) кіберфізичну форму та здібності здійснювати інформаційну, адаптивну та регулятивну діяльність, що полягає у здатності ефективно розв'язувати задачі, навчатися, використовувати набутий досвід для вирішення проблем, адаптуватись у суспільстві. Також, у розділі був проведений аналіз різноманітного застосування штучного інтелекту у сфері інтелектуальної власності - як у авторському праві, так і в праві промислової власності.

Найпоширенішими класифікаціями штучного інтелекту є поділ за функціональним підходом та за здібностями штучного інтелекту. За функціональним підходом виділяють такі види штучного інтелекту, як реактивна машина, обмежено теоретичний штучний інтелект, теоретично розумний інтелект та самосвідомий штучний інтелект. За критерієм здібностей виділяють штучний або вузький штучний інтелект, який має вузький діапазон здібностей, сильний штучний інтелект, який знаходиться на одному рівні з можливостями людини та штучний суперінтелект, який більш здатний, ніж людина.

Було помічено також, що види двох класифікацій співвідносяться між собою. Такі види класифікації за функціональним підходом, як "реактивна машина" та "обмежено теоретичний штучний інтелект" співвідносяться з таким видом, як "слабкий штучний інтелект" відповідно до другої класифікації за рівнем розвитку можливостей штучного інтелекту, в той час як види "теоретично

розумний” та “самосвідомий штучний інтелект” співвідноситься з “сильним штучним інтелектом” та “штучним суперінтелектом”.

Існує також класифікація штучного інтелекту за інтелектуальною системою, яка складає його основу. Відповідно до неї виділяють штучні інтелекти з такими системами: інтелектуальні інформаційні системи; експертні системи; обчислювальні та логічні системи; гібридні інтелектуальні системи; відбиваючі інтелектуальні системи. Залежно від того, чи імітує штучний інтелект здібності людини чи ні, розрізняють інжиніринг та когнітивний штучний інтелект відповідно.

Також, внаслідок аналізу визначень штучного інтелекту була запропонована власна класифікація залежно від форми штучного інтелекту. Відповідно до даної класифікації штучний інтелект, що має форму програмного забезпечення, пропонується називати віртуальним штучним інтелектом, а штучний інтелект, що крім форми комп’ютерного забезпечення, має ще апаратне забезпечення - називати кіберфізичним штучним інтелектом.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

2.1. Підходи до визначення автора/винахідника об'єктів права інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом

Однією з проблем охороноздатності об'єктів права інтелектуальної власності є питання правосуб'єктності штучного інтелекту. Зараз гостро стоїть питання, кого визначати творцем об'єкта інтелектуальної власності, створеного штучним інтелектом - власне сам штучний інтелект, творець цього штучного інтелекту, його власник чи користувач. Єдиної думки на цей привід у науковій доктрині немає. Тому, варто розглянути та проаналізувати усі підходи.

Напевно, найлегшою у реалізації є концепція переходу об'єктів, створених штучним інтелектом, у **суспільне надбання**. Прихильники такої концепції вважають, що такі об'єкти не є результатом інтелектуальної та творчої діяльності людини. Проте, така концепція повністю суперечить правам інтелектуальної власності, які мають характеризуватися високим рівнем охорони, що допомагає забезпечити підтримку і розвиток творчості та інтелектуальної діяльності в інтересах як творців і споживачів інтелектуальної власності, так і культури загалом. А реалізація підходу “нульового” авторства для об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, може сприяти приховування таких робіт та їх охорону комерційною таємницею, адже внаслідок оприлюднення таких творів творці не могли б реалізовувати свої майнові права та отримувати економічну вигоду від своєї інтелектуальної праці. Більше того, компанії, які інвестують у розроблення штучного інтелекту та на його основі об'єктів інтелектуальної власності, можуть припинити свою діяльність, що загальмує розвиток інформаційних технологій та інновацій.

Наступним підходом авторства є **визнання творцем людину**, а штучний інтелект - інструментом в її руках. Це традиційний підхід, адже за сучасним

законодавство творцем може бути виключно людина: “автором є фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір” (ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»)²⁶ [22], “винахідником є людина, інтелектуальною, творчою діяльністю якої створено винахід” (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»)²⁷ [23].

Перевагами такої антропоцентричної концепції має певні переваги. По-перше, завдяки ній не буде змін суб’єктного складу в законодавстві, що регулює право інтелектуальної власності. По-друге, на відміну від попередньої концепції у суспільства буде мотивація та стимул створювати об’єкти інтелектуальної власності, щоб потім оприлюднити та отримати економічну вигоду та визнання.

Прихильники цього підходу наводять аргументи, що штучний інтелект не є повністю автономною системою та залежить від людини, залежить від програм та алгоритмів, які написані людиною та від дій людини, яка ним користується. Звідси, логічне питання - кого ж все-таки називати творцем - *розробника чи користувача* штучного інтелекту. Ніл Брустлін є прихильником того, що права інтелектуальної власності на роботу створену програмою мають належати програмісту, оскільки саме завдяки його твору (програмному забезпеченню) було породжено інший твір, а отже він є логічним власником прав на нього²⁸ [24, с.306]. Проте, важко погодитися з такою позицією, адже розробник створює саму комп’ютерну програму, код чи алгоритм - на цьому його інтелектуальна діяльність завершується. Далі, штучний інтелект, використовуючи певний алгоритм генерує твори, без участі розробника. Більше того, коли розробник штучного інтелекту передає майнові права на нього іншій особі, він фактично

²⁶ 22. Про авторське право та суміжні права: Закон України в редакції від 05.01.2022 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

²⁷ 23. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України в редакції від 14.10.2020 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.

²⁸ 24. Burstyn N F. Creative Sparks: Works of Nature, Selection and Human Author. Columbia Journal of Law & the Arts. No 39. С.281-310. Режим доступу: <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8S75GR4>.

втрачає повністю контроль за діяльністю штучного інтелекту. Таким чином, визнання розробника творцем об'єктів інтелектуальної власності не відповідає чинному законодавству, адже він не здійснює жодної участі в процесі створення цих об'єктів. Якщо говорити про користувача штучного інтелекту як творця об'єктів інтелектуальної власності, то його дії становлять запуск комп'ютерної програми, завантаження певних матеріалів, встановлення налаштувань тощо, що теж неможливо назвати творчою чи інтелектуальною діяльністю.

Отже, на мою думку визнавати творцем об'єктів інтелектуальної власності людину не можна, адже вона не здійснює інтелектуальної діяльності в створенні нових творів, вона може брати участь лише в розробленні самого штучного інтелекту.

Також, в науковій доктрині існує ще концепція службового твору, де людина вважається не творцем, а лише роботодавцем, а штучний інтелект – найманим працівником та автором. Така концепція є близькою англосаксонській системі права. За таким підходом особисті немайнові права будуть належати штучному інтелекту, а майнові права - людині, яка розробила штучний інтелект. За допомогою даного підходу людина зможе розпоряджатися результатами інтелектуальної діяльності штучного інтелекту без додаткових змін у законодавстві, а штучний інтелект буде визнаватися автором. Проте, якщо розробник все ж таки передасть майнові права на штучний інтелект іншій особі, тоді як врегулювати це питання, та чи взагалі етично розробнику штучного інтелекту розпоряджатися об'єктами інтелектуальної діяльності, які створені не ним, а програмою, створеною ним? На мою думку, розробник штучного інтелекту може запатентувати створений ним штучний інтелект - наприклад, комп'ютерну програму, проте не об'єкти інтелектуальної діяльності штучного інтелекту, до створення яких розробник штучного інтелекту відношення вже не має.

Таким чином, вважаю, що проаналізовані концепції є не доречними з точки зору охороноздатності права інтелектуальної власності, адже порушують дотримання таких критеріїв, як творча та інтелектуальна складова творця. Тому,

варто розглянути концепцію визнання творцем об'єктів інтелектуальної власності сам штучний інтелект.

Науковець Раян Ебботт наводить такі аргументи щодо визнання автором штучного інтелекту: не можна наділяти авторством людину, яка не є причетною до створення результату; неможливо ідентифікувати людину, яка є «причетною» до результату; якщо за штучним інтелектом не буде визнано авторства, то його розробники не будуть зацікавлені в його розвитку та нових відкриттях та будуть залишати ці відкриття під охороною комерційної таємниці²⁹ [25, с. 1103–1104]. Проте, незважаючи на суттєві переваги такої концепції, вона є проблематичною у реалізації. Розглянемо їх детальніше.

Концепція визнання автором штучний інтелект існує лише в теорії, адже поки що немає правових підстав її реалізувати, адже автором визнають лише фізичну особу, натомість штучний інтелект не наділений правосуб'єктністю. Навіть, якщо відкинути той факт, що автором/винахідником може бути лише людина та допустимо існування правосуб'єктності штучного інтелекту, то залишається питання, чи можна назвати процес роботи штучного інтелекту творчою працею. В науковій літературі є думки, що це не є творчою працею, обґрунтовуючи це тим, що отримання в процесі машинного навчання штучним інтелектом оригінальних результатів відбувається завдяки копіювання вже відомих творів людини, або виконання запрограмованого результату, який був запрограмований людиною. Не можу погодитися з цим твердженням, адже штучний інтелект створює оригінальні твори, які не є копіюванням вже існуючих. Більше того, людина при створенні своїх творів також звертається за натхненням до культурної спадщини людства, аналізує ринок та уподобання своєї аудиторії, аналізує та використовує ті меседжі, які є соціально важливі та значущі для її суспільства. Також, не можна ігнорувати класифікації штучного інтелекту, наведені в попередньому розділі та існування таких типів штучного

²⁹ 25. Ryan Abbott, I Think, Therefore I Invent: Creative Computers and the Future of Patent Law. Boston College Law REView. 2016. Vol. 57. С. 1079-1126. Режим доступу: <https://lawdigitalcommons.bc.edu/bclr/vol57/iss4/2/>.

інтелекту, як сильний інтелект та штучний суперінтелект за критеріями здібностей штучного інтелекту та їх схожості з можливостями людини. Тобто, цілком передбачуваним з огляду на розвиток інформаційних технологій є існування штучного інтелекту, який буде мати свої власні почуття, емоції, уподобання та приймати власні рішення.

Головним недоліком даної концепції є складність у реалізації, що потребує перебудови правової доктрини та законодавства, що регулює суб'єктів права інтелектуальної власності, адже вона передбачає створення правосуб'єктності штучного інтелекту та запровадження концепції “електронна особа”, яку детальніше розглянемо у наступному підрозділі.

2.2 Аналіз концепції “електронна особа”

Прихильники концепції визнавати творцем об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, безпосередньо сам штучний інтелект, пропонують ввести у правову доктрину новий окремий суб'єкт правовідносин - “електронну особу”, яка буде наділена правосуб'єктністю, тобто мати правоздатність (суб'єктивні юридичні права і виконувати суб'єктивні юридичні обов'язки) та дієздатність (самостійно набувати і здійснювати свої права та самостійно створювати і виконувати обов'язки а також нести відповідальність за свої дії).

Якщо розглядати правосуб'єктність електронної особи як окремого суб'єкта, аналогічного людині, то їй необхідно отримати певний набір конституційних прав, схожих до людських. До прикладу, рівноправність електронних осіб, вільний розвиток особистості електронної особи, невідчужуваність прав і свобод електронної особи тощо. Є. Харитонов та О. Харитонова вважають що поступове залучення штучного інтелекту до участі у цивільному обігу схоже до залучення рабів у цивільний обіг в Стародавньому Римі. Це реалізовувалось за допомогою різних юридично-технічних прийомів,

які дозволяли вирішувати колізії розуміння рабів як об'єктів права та визнавали за ними здатність створювати певні права і обов'язки³⁰ [26].

Але при цьому, наділяти правосуб'єктністю штучний інтелект необхідно таким чином, щоб не створити ослаблення правового захисту людей порівняно з штучним інтелектом. Ми повинні уникнути розвитку штучного інтелекту до такого рівня, коли ми не зможемо його контролювати, для того щоб роботи і програми не стали керувати людьми, як зображується в сучасних науково-фантастичних фільмах. К.Зеров переконаний, що “основою співжиття з людиною має бути наявність у штучного інтелекту системи балансу між сукупністю стимулів розвитку та заохочень, з одного боку, та сукупності покарань та підстав юридичної відповідальності, які встановлено законодавством – з іншого. Співвідношення між стимулами і заохоченнями та юридичною відповідальністю має гармонізувати штучний інтелект й адаптувати його до життя, розвитку та роботи у соціумі”³¹ [27].

Багато, хто вважає, що штучний інтелект володіє обмеженою вразливістю до покарання, бо так би мовити не має власної волі та інтересів. Вважаю, що на даному рівні розвитку інформаційних технологій це є правдою, адже штучний суперінтелект наразі є лише гіпотетичним видом штучного інтелекту. Але гадаю, що навіть на існуючому рівні розвитку ШІ це можна виправити. При створенні програми, коду чи алгоритму для штучного інтелекту, щоб створювати певні види об'єктів інтелектуальної власності, можна написати додаткові алгоритми та програми, щоб штучний інтелект не здійснював правопорушення права інтелектуальної власності. Наприклад, при створенні програми для написання пісні, можна створити додатковий алгоритм, щоб штучний інтелект не копіював тексти вже існуючих пісень.

³⁰ 26. Харитонов Є., Харитонova О. Правовідносини та штучний інтелект: «суб'єктивізація» об'єкту. Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження : матеріали Третьої наук.-практ. конф., 21 лист. 2019 р. Київ : Політехніка, 2019. С. 23–26.

³¹ 27. Докійчук К. Деякі питання деліктоздатності штучного інтелекту. Судово-юридична газета. 15.02.2018. Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/blog/114985-deyaki-pitannya-deliktozdatnosti-shtuchnogo-intelektu>.

Проте, на даному етапі розвитку штучного інтелекту ще не можливо повністю здійснювати правосуб'єктність самостійно ШІ. До прикладу, штучний інтелект може володіти такими немайновими правами автора, як право авторства, право на ім'я, право на захист репутації. Проте, таке особисте немайнове право як право на оприлюднення штучний інтелект поки не вправі повністю розпоряджатися, не говорячи вже про особисті немайнові права. Таким чином, вважаю, що необхідно вводити електронну особу поступово у декілька етапів, які будуть відповідати розвитку самих технологій штучного інтелекту. Так, на першому етапі запровадження електронної особи необхідно ввести субсидіарну відповідальність штучного інтелекту та розробника чи користувача, а також спільну правосуб'єктність, розглядаючи штучний інтелект і людину як обмежено дієздатну особу та агента (аналог - опікуна).

Наділення штучного інтелекту правосуб'єктністю передбачає в тому числі наділення його деліктоздатністю, тобто нести відповідальність за свої дії. Багато, хто вважає, що це неможливо, адже штучний інтелект володіє обмеженою вразливістю до покарання. Але такою ознакою володіють і юридичні особи. Незважаючи на це, вони наділені деліктоздатністю, просто види їх відповідальності відрізняються від видів відповідальності фізичної особи. А тому, вважаю, що і штучний інтелект зможе нести відповідальність за шкоду, завдану його діяльністю. Таким чином, штучний інтелект, може розглядатися як суб'єкт права інтелектуальної власності можливо, десь посередині між юридичними і фізичними особами, поєднуючи їх окремі ознаки та характеристики з урахуванням відповідної специфіки. Також, на мою думку, важливо закріпити так звану комплексну відповідальність - відповідальність електронної особи (за безпосередньою його неправомірну діяльність), відповідальність розробника штучного інтелекту (якщо розробник розробляв штучний інтелект умисно для здійснення ним неправомірної діяльності) та користувача штучного інтелекту за використання ним штучного інтелекту для здійснення протиправної поведінки, для якої штучний інтелект першочергово не створювався розробником.

Перші спроби у запровадженні концепції електронної особи запроваджуються у Естонії. Міністерство економіки Естонії наразі займається розробкою законопроекту про юридичний статус штучного інтелекту, фактично першого законопроекту про робототехніку та штучний інтелект. Варто зазначити, що Європейський парламент прийняв на розгляд проект Резолюції про правовий статус роботів як «електронної особистості (електронної особи)». Проект Резолюції передбачає наділення роботів статусом «електронної особистості», яка має специфічні права та обов'язки. Як зазначається у доповіді автора проекту Резолюції, роботи не можуть розглядатися просто інструментами у руках їх володільців, розробників або користувачів. Пропонується розробити систему реєстрації всіх версій роботів разом із системою їх класифікації. При цьому велика увага приділяється відповідальності розробників штучного інтелекту. Наприклад, передбачається обов'язок розробників роботів інтегрувати в механізм та програми останнього аварійний вимикач з метою миттєвого відключення всіх процесів у надзвичайних ситуаціях, також планується зобов'язати розробників надавати гарантії запобігання ризикам³² [28].

Щодо реалізації концепції електронної особи досить слушною є позиція Т.Г. Каткової, яка вважає необхідним створити карту правових реформ використання штучного інтелекту. Правові реформи у сфері штучного інтелекту повинні охоплювати багато різних сфер, зокрема цивільне законодавство (визначення правосуб'єктності, зокрема, в яких ситуаціях він може діяти в якості посередника фізичної чи юридичної особи; укладати договори; нести цивільно-правову відповідальність); кримінальний закон (визначення кримінальної відповідальності за дії штучного інтелекту); страхове законодавство; захист персональних даних (можливості надання диференційованої згоди на обробку персональних даних, а також удосконалення механізму інформованої згоди на

³² 28. European Parliament. Committee on Legal Affairs. Draft Report with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). 31.05.2016. С.22. Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/JURI-PR-582443_EN.pdf?redirect.

обробку персональних даних); законодавство у сфері інтелектуальної власності; медичне право (використання штучного інтелекту в медичній сфері, аспекти діяльності лікаря, який використовує штучний інтелект)³³ [29].

Висновки до розділу

У даному розділі були розглянуті різні підходи щодо того, кого визнавати автором/винахідником об'єктів інтелектуальної власності, створених за допомогою штучного інтелекту - визнавати їх суспільним надбанням, визнавати автором особу-розробника штучного інтелекту, особу-користувача штучного інтелекту, чи безпосередньо сам штучний інтелект. Реалізація підходу “нульового” авторства для об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, може сприяти приховування таких робіт та їх охорону комерційною таємницею, а також припинення інвестицій у розвиток компаній, що цим займаються, адже вони не будуть отримувати від цього економічну вигоду, та загалом гальмування розвитку інформаційних технологій та інновацій. Щодо визнання творцем - людини, то на основі проаналізованого можна дійти висновку, що ні особа-розробник, ні особа-користувач штучного інтелекту не здійснюють ні творчої, ні інтелектуальної діяльності. Розробник створює саму комп'ютерну програму, код чи алгоритм - на цьому його інтелектуальна діяльність завершується. Якщо говорити про користувача штучного інтелекту, то його дії становлять запуск комп'ютерної програми, завантаження певних матеріалів, встановлення налаштувань тощо, що теж неможливо назвати творчою чи інтелектуальною діяльністю.

Саме тому, була проаналізована концепція електронної особи. Вважаю, доречно її реалізувати та наділити штучний інтелект правосуб'єктністю. Штучний інтелект, може розглядатися як суб'єкт права інтелектуальної власності можливо, десь посередині між юридичними і фізичними особами,

³³ 29. Каткова Т.Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти. Право і суспільство. 2020. № 6. С. 46–55. Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6_2020/10.pdf.

поєднуючи їх окремі ознаки та характеристики з урахуванням відповідної специфіки. Щодо правоздатності, то гадаю штучний інтелект має отримати певний набір конституційних прав, схожих до людських. До прикладу, рівноправність електронних осіб, вільний розвиток особистості електронної особи, невідчужуваність прав і свобод електронної особи тощо. Також, на даному рівні розвитку інформаційних технологій у штучного інтелекту відсутня власна воля та інтереси, тому при створенні програми, коду чи алгоритму для штучного інтелекту, щоб створювати певні види об'єктів інтелектуальної власності, можна зобов'язати розробників ШІ написати додаткові алгоритми та програми, щоб штучний інтелект не здійснював правопорушення права інтелектуальної власності.

Проте, на даному етапі розвитку штучного інтелекту ще не можливо повністю здійснювати правосуб'єктність самостійно ШІ. До прикладу, штучний інтелект може володіти такими немайновими правами автора, як право авторства, право на ім'я, право на захист репутації. Проте, таке особисте немайнове право як право на оприлюднення штучний інтелект поки не вправі повністю розпоряджатися, не говорячи вже про особисті немайнові права. Таким чином, вважаю, що необхідно вводити електронну особу поступово у декілька етапів, які будуть відповідати розвитку самих технологій штучного інтелекту. Так, на першому етапі запровадження електронної особи необхідно ввести субсидіарну відповідальність штучного інтелекта та розробника чи користувача, а також спільну правосуб'єктність, розглядаючи штучний інтелект і людину як обмежено дієздатну особу та агента (аналог - опікуна). Щодо деліктоздатності, на мою думку, важливо закріпити так звану комплексну відповідальність - відповідальність електронної особи (за безпосередньою його неправомірну діяльність), відповідальність розробника штучного інтелекту (якщо розробник розробляв штучний інтелект умисно для здійснення ним неправомірної діяльності) та користувача штучного інтелекту за використання ним штучного інтелекту для здійснення протиправної поведінки, для якої штучний інтелект першочергово не створювався розробником.

РОЗДІЛ 3

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ РОБІТ, СТВОРЕНИХ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ, ЯК ПОТЕНЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Охороноздатність об'єктів, створених штучним інтелектом.

Наразі в міжнародному та національному законодавстві, як і в судовій практиці відсутні норми охороноздатності об'єктів, що створюється технологіями штучного інтелекту. Постає питання чи взагалі такі об'єкти інтелектуальної власності є охороноздатними та які існують критерії надання правової охорони таким об'єктам.

На основі аналізу концепції переходу у суспільне надбання об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, представленого у попередньому розділі, можна дійти висновку, що відсутність правової охорони на такі об'єкти суперечить принципам праву інтелектуальної власності та може сприяти припиненню інвестицій у розвиток інформаційних технологій та інновацій. Право регулює суспільні відносини, і з розвитком суспільних відносин необхідно розвивати і самі правові системи. Так як, штучний інтелект вже сьогодні створює об'єкти інтелектуальної власності, ми маємо знайти способи правового регулювання цих відносин, зокрема вирішити питання охороноздатності цих об'єктів.

Тепер розглянемо критерії правової охорони об'єктам права інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом. Розпочнемо з умов патентоздатності, та проаналізуємо критерії патентоздатності, які закріплені в чинному законодавстві. Відповідно до статті 7 Закону України «Про винаходи і корисні моделі» винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Винахід визнається новим, якщо він не є частиною рівня техніки (рівень техніки включає всі

відомості, які стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету) (об'єкти, що є частиною рівня техніки, для визначення новизни винаходу повинні враховуватися лише окремо); винахід має винахідницький рівень, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно із рівня техніки; винахід визнається промислово придатним, якщо його може бути використано у промисловості або в іншій сфері діяльності³⁴ [23]. Такі ж самі критерії охороноздатності існують і у континентальній системі права (ст.52-56 РСТ (Договору про патентну кооперацію))³⁵ [30]. У США існує 2 умови патентоздатності, відповідно до яких об'єкт: 1) має належати до одного з допустимого виду – процесу, машини, виробництва або складу речовини; 2) має бути новим, корисним та неочевидним (Кодекс США щодо патентного права, § 101-103)³⁶ [31]. Умова щодо новизни трактується як заборона патентування технологій, які уже доступні суспільству.

Як бачимо, умови патентоздатності стосуються оцінки об'єкта, а не процесів створення такого об'єкта, чи діяльності суб'єкта. Тому, створення об'єкта права інтелектуальної власності штучним інтелектом не може стати на заваді охороноздатності даних об'єктів, якщо тільки такі об'єкти не відповідають вищезгаданим вимогам. Єдиною проблемою отримання патенту на об'єкт інтелектуальної власності, створеного штучним інтелектом, є вимога щодо заявника, який має бути виключно фізичною особою. Проте, ця проблема зникне при запровадженні концепції електронної особи, розглянутої в попередньому розділі.

Дещо іншою є ситуація охороноздатності об'єктів авторського права, створених штучним інтелектом. Щодо вимог охороноздатності об'єктів

³⁴ 23. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України в редакції від 14.10.2020 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.

³⁵ 30. Patent Cooperation Treaty // Офіційний сайт WIPO. Режим доступу: <https://www.wipo.int/export/sites/www/pct/en/texts/pdf/pct.pdf>.

³⁶ 31. USA Patent Act, 35 U.S.C. // Офіційний сайт WIPO. Режим доступу: <https://wipolex.wipo.int/en/legislation/details/15705>.

авторського права в Україні, то вони прямо не вказані в українському законодавстві. Проте, ч.3 ст.8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», встановлено, що правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору [22]. Завдяки цьому можна дійти висновку, що необхідна наявність об'єктивного (матеріального) втілення об'єктів права інтелектуальної власності для того, щоб вони могли бути захищені авторським правом.

Законодавство іноземних країн висуває також вимогу оригінальності, але єдиного підходу до розуміння поняття оригінальності немає. Л.Майданик вважає, що «поняття оригінальності в авторському праві різних країн має чотири різні значення – від найвужчого до найширшого.» Так, у країнах континентальної системи права, загальноприйнятим є розуміння оригінального твору як «власного інтелектуального творіння автора». У США судова практика сформувала положення про мінімальний творчий внесок автора у твір, заперечивши таким чином відомий підхід «у поті чола» ('sweat of the brow'), який полягав у вкладенні суттєвих зусиль та праці в твір та був обов'язковий до 1991 року. Право Канади містить підхід до визначення оригінальності, як передумови для надання авторсько-правової охорони розглядається щодо твору як «незалежно виробленого із залученням власної майстерності та суджень» автора³⁷ [32, С.33].

З огляду на вищезазначене можна дійти висновку, що оригінальність по своїй суті є інтелектуальною/творчою діяльністю автора. Так як, основною метою роботи штучного інтелекту є імітація людського інтелекту, то проблема дотримання штучним інтелектом вимоги оригінальності також не повинна виникнути. Звісно, це протирічить традиційному антропоцентричному підходу, за яким творцем може бути виключно людина. Проте, суспільство стрімко розвивається та набуває інформаційно-цифрового характеру, що в свою чергу

³⁷ 32. Майданик Л. Поняття оригінальності твору в авторському праві: Досвід ЄС, України та інших зарубіжних країн. Підприємництво, Господарство і Право «Цивільне право і процес» №10/2018. 2018 р. С. 32-36. Режим доступу: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/10/7.pdf>.

зумовило появу нових форм творів та процесів їх створення. Тому, необхідно розробляти особливий статус штучного інтелекту в праві інтелектуальної власності.

Також, варто зазначити, що не вимагається попередньої перевірки на оригінальність твору чи здійснення творчої діяльності у процесі створення твору. Законодавством встановлена презумпція авторства й за відсутності доказів іншого автором твору вважається суб'єкт, зазначений як автор на оригіналі або примірнику твору (ч.1 ст.11 Закону України «Про авторське право і суміжні права»)³⁸ [22]. До того ж, згідно Постанови Пленуму «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 року №5 «якщо не доведено інше, результат інтелектуальної діяльності вважається створеним творчою працею»³⁹ [33]. Тому, об'єкт права інтелектуальної власності вважається створеним за допомогою творчої праці допоки це не буде оспорено.

Отже, умови охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності стосуються оцінки об'єкта, а не процесів створення такого об'єкта, чи діяльності суб'єкта. Єдиною проблемою в охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності, створеного штучним інтелектом, є вкоріненість антропоцентричної концепції визнання автором/винахідником виключно людину, що простежується у багатьох визначеннях та трактуваннях тих самих умов охороноздатності. Таким чином, необхідно розробити та запровадити концепцію електронної особи та наділити її правосуб'єктністю.

3.2. Відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом.

³⁸ 22. Про авторське право та суміжні права: Закон України в редакції від 05.01.2022 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

³⁹ 33. Постанова Пленуму Верховного суду України №5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 року// Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>.

У разі реалізації концепції електронної особи необхідно запровадити відповідальність штучного інтелекту за його діяльність. Тому, розглянемо різноманітні види можливої відповідальності. Умовно розділ поділений на дві класифікації юридичної відповідальності штучного інтелекту - за суб'єктивним складом та за галузями права.

Розпочнемо з першої класифікації за суб'єктивним складом. У кожному окремому випадку важливим є встановлення причинно-наслідкового зв'язку та встановлення моменту, дії, обставини тощо, внаслідок якої виникла некоректна робота штучного інтелекту. В попередньому розділі вже була запропонована закріплення комплексної відповідальності, що складається з таких складових (видів):

- *відповідальність розробника штучного інтелекту*

Так як штучний інтелект створюється людиною, то необхідне правове регулювання цього процесу та відповідальність за його недотримання. Перш за все, розробник не може створювати штучний інтелект першочергово з метою здійснення останнім діяльності, яка порушує законодавство. Наприклад, розробник не може створити штучний інтелект для створення літературного твору шляхом копіювання інших творів, адже це становить плагіат та порушує норми права. При створенні штучного інтелекту, діяльність якого спрямована на створення інтелектуальної власності, розробник має вжити всіх заходів, щоб уникнути порушення штучним інтелектом законодавства, описавши всі правопорушення, визначені в законодавстві в алгоритмі дій, яких не можна здійснювати.

- *відповідальність електронної особи (за безпосередньою його неправомірну діяльність),*

Дана відповідальність може застосовуватися лише до тих видів штучного інтелекту, які мають такі здібності, як самовдосконалення. Таким чином, якщо така здатність в штучного інтелекту є, розробник не може контролювати більше дії штучного інтелекту, якого він створив. Але тут постає загроза того, що якщо штучний інтелект почне самовдосконалюватися та здійснювати протиправну

поведінку - його ніхто не зможе зупинити та контролювати. Саме тому, вважаю слушною думкою Міністерства економіки Естонії інтегрувати у штучний інтелект механізм аварійного вимикача життєдіяльності штучного інтелекту⁴⁰ [28]. Таким чином, при виявленні неправомірної поведінки штучного інтелекту, яка не залежала від дій його розробника, а виникла в результаті здатності штучного інтелекту до самовдосконалення та адаптивності до навколишнього середовища, можна застосувати такий вид відповідальності, як припинення електронної особи (на кшталт, такого виду відповідальності юридичної особи, як її припинення) та скористуватися вимикачем штучного інтелекту. Звісно, для цього потрібно продумати цілий механізм реалізації. Так як інформаційні технології постійно розвиваються, можна розробити систему, за якою визначені законодавством органи за рішенням суду могли б здійснити припинення електронної особи, маючи доступ до аварійних вимикачів усіх зареєстрованих штучних інтелектів (для цього слід вести реєстр і кожного розробника штучного інтелекту можна зобов'язати реєструвати штучний інтелект з наданням до нього обмежений віддалений доступ контролю).

- *відповідальність користувача штучного інтелекту за використання ним штучного інтелекту для здійснення протиправної поведінки, для якої штучний інтелект першочергово не створювався розробником.*

Варто зазначити, що існування відповідальності користувача штучного інтелекту може мати тимчасовий характер відповідно до поступового введення електронної особи у законодавство. Це буде залежати від розвитку штучного інтелекту, та чи будуть існувати такі види штучного інтелекту, як наприклад штучний суперінтелект, що був розглянутий в розділі №1. Якщо інформаційні технології все-таки дійдуть до такого рівня розвитку і штучний інтелект буде володіти власними емоціями, уподобаннями та здатністю самостійно приймати

⁴⁰ 28. European Parliament. Committee on Legal Affairs. Draft Report with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). 31.05.2016. С.22. Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/JURI-PR-582443_EN.pdf?redirect.

рішення, то користувач штучного інтелекту вже точно не зможе на нього впливати і не зможе ним володіти.

Проте, розглядаючи існуючі наразі види штучного інтелекту, можемо стверджувати, що користувач штучного інтелекту, безумовно, може здійснювати вплив на штучний інтелект - змінювати параметри роботи штучного інтелекту, вводити дані тощо. В такому разі необхідно встановити правове регулювання такого користувача та відповідальність за його недотримання. В даному випадку, якщо говорити про відносини користувача штучного інтелекту та самого інтелекту, то останній можна розглядати за принципом концепції джерела підвищеної небезпеки. Так, згідно зі статтею 1187 Цивільного кодексу України шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовує особа, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку⁴¹ [34]. Таким чином, у такому випадку відповідальність має нести користувач штучного інтелекту і спричинену шкоду буде відшкодовано за його рахунок. Користувачем штучного інтелекту доцільно вважати особу, яка володіє штучним інтелектом - це може бути або розробник, або інша особа, яка отримала право власності або право користування штучним інтелектом за договором із розробником штучного інтелекту. А у разі виникнення негативних наслідків у результаті допущеної помилки в процесі взаємодії між декількома джерелами підвищеної небезпеки слід звернутися до статті 1188 ЦК України – якщо внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки було завдано шкоди іншим особам, особи, які спільно завдали шкоди, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини [34].

Тепер розглянемо різні види відповідальності штучного інтелекту *залежно від галузі правового регулювання*. На даний момент доречними та ефективними лише є 2 гіпотетичних види відповідальності:

⁴¹ 34. Цивільний Кодекс України в редакції від 27.04.2022 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

1. Цивільно-правова відповідальність

Загальною формою цивільно-правової відповідальності є *відшкодування збитків*. Це найбільш поширений та універсальний спосіб захисту порушених прав. Питання відшкодування збитків було розглянуто у Резолюції ЄС 2015/2103(INL), яка присвячена питанням цивільно-правової відповідальності за негативні наслідки використання робототехніки та штучного інтелекту. У резолюції вказано, що «згідно із чинною правовою базою штучний інтелект не може бути притягненим до відповідальності *per se* за дії, що спричинили шкоду третім сторонам» (п. ad), «на цьому етапі відповідальність повинна покладатися на людину» (п. 56). У п. ad) вказується, що відповідальність у такому разі може покладатися на одного з «агентів» (англ. human agent): 1) виробника, 2) оператора, 3) власника, 4) користувача. Одним із важливих критеріїв, які передбачені для застосування відповідальності, в цьому випадку є доведення факту, що «агент» міг передбачити і запобігти шкідливим наслідкам. У п. 59) запропоноване впровадження обов'язкової системи страхування для такого роду технологій, в рамках якої виробники та власники таких технологій будуть зобов'язані здійснювати страхування потенційної шкоди від їх використання. Фактично, це нова концепція менеджменту ризиків, яку необхідно розробити у межах галузі страхового законодавства⁴² [35].

2. Кримінально-правова відповідальність

На думку О. Радутного, у недалекому майбутньому кримінально-правова доктрина може зазнати змін у напрямі визнання штучного інтелекту та цифрової людини суб'єктами правовідносин і суб'єктами злочину. Не так давно у Кримінальному кодексі України з'явився розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», відповідно до положень якого до юридичної особи можуть бути застосовані заходи кримінально-правового

⁴² 35. European Parliament. European Parliament resolution of 16 Feb. 2017 with recommend. to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8TA2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN>.

характеру (штраф, загальна конфіскація майна, ліквідація). Тому прогнозованою може стати поява в КК України розділу XIV-2 під умовною назвою «Заходи кримінально-правового характеру щодо електронної особи (особистості)», а штучний інтелект цілком ймовірно на законодавчому рівні буде визнаний суб'єктом правовідносин, в тому числі кримінально-правових⁴³ [36].

Важливо адаптувати санкцій кримінально-правового характеру до особливостей штучного інтелекту. Так, як він є фактично безсмертним, вирок до довічного ув'язнення буде сумнівним, але можна застосовувати «юридичну смерть». У разі порушення законодавства можливо програмний код для уникнення подальших дій ШІ. У ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України, зазначено, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [37]. Але до штучного інтелекту це не реально застосувати на даному етапі його розвитку.

Висновки до розділу

У науковій доктрині існує питання чи є об'єкти інтелектуальної власності охороноздатними та які існують критерії надання правової охорони таким об'єктам. На основі проаналізованих аргументів, можна дійти висновку, що умови охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності стосуються самих об'єктів, а не процесів створення такого об'єкта, чи діяльності суб'єкта. Єдиною проблемою в охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності, створеного штучним інтелектом, є вкоріненість антропоцентричної концепції визнання автором/винахідником виключно людину, що простежується у багатьох визначеннях та трактуваннях тих самих умов охороноздатності. Таким чином, необхідно розробити та запровадити концепцію електронної особи та наділити її

⁴³ 36. Радутний О.Е. Розвиток кримінально-правової доктрини в напрямі визнання штучного інтелекту та цифрової людини суб'єктом правовідносин та суб'єктом злочину. Ефективність кримінального законодавства: доктринальні, законотворчі та правозастосовні проблеми її забезпечення : матер. Міжнар. наук.-практ. кругл. столу, 17 трав. 2019 р. Харків : Константа, 2019. С. 202–213.

правосуб'єктністю. Тоді, об'єкти інтелектуальної власності, створені штучним інтелектом, зможуть отримати правову охорону.

У даному розділі були проаналізовані види відповідальності за порушення законодавства, що регулює право інтелектуальної власності. У кожному окремому випадку порушення права інтелектуальної власності необхідно визначати суб'єкта правопорушення шляхом встановлення причинно-наслідкового зв'язку та встановлення моменту, дії, обставини тощо, внаслідок якої виникла некоректна робота штучного інтелекту. Була детальніше розглянута та розроблена комплексна відповідальність, яку було запропоновано у 2 розділі роботи. Були запропоновані варіанти здійснення кожного виду відповідальності залежно від рівня впровадження концепції електронної особи, що на пряму пов'язано з розвитком самого штучного інтелекту. На теперішньому рівні розвитку штучного інтелекту, коли існування ШІ, здатного мати власні емоції та приймати самостійно рішення, є лише гіпотетичним - варто розглядати відповідальність розробника та користувача ШІ. Щодо відповідальності розробника важливо зобов'язати його давати певні гарантії щодо створеного ним штучного інтелекту, а також при створенні ШІ створювати алгоритми, які б забороняли штучному інтелекту здійснювати ті дії, які вважаються неправомірними за законодавством. Щодо відповідальності користувача, то її варто розробляти за принципом джерело з підвищеним рівнем небезпеки. А коли штучний інтелект досягне свого розвитку до рівня штучного суперінтелекту, то про відповідальність користувача не буде доречно говорити, так як останній не зможе ні контролювати ШІ, ні володіти ним. Відповідальність розробника в останньому випадку все-таки залишити, а також ввести додатковий спосіб контролю штучного інтелекту - аварійний вимикач його процесів - у разі коли штучний інтелект зможе самовдосконалюватися та адаптуватися до умов навколишнього середовища, і його неможливо буде покарати, контролювати чи зупинити його діяльність.

Щодо видів відповідальності за галузями права, то на даний момент придатними до застосування, враховуючи специфіку поняття електронної особи,

є лише цивільно-правова та кримінально-правова відповідальність. Цивільно-правова відповідальність полягає у відшкодуванні коштів через агента ШІ або у випадку появи штучного суперінтелекту - створенні концепції менеджменту ризиків, яку необхідно розробити у межах галузі страхового законодавства. Кримінально-правова відповідальність полягає у застосуванні “юридичної смерті”.

ВИСНОВКИ

В науковій доктрині ще не простежується загальної визначеності щодо поняття “штучний інтелект”. Загалом штучний інтелект визначають як наукову сферу, через поняття штучної системи інформаційних технологій, та через здібності систем інформаційних технологій імітувати інтелектуальну діяльність людини. Було запропоновано об’єднати другий та третій підхід в один загальний та розглядати штучний інтелект як системи інформаційних технологій, яким притаманна така ознака як здатність імітувати інтелектуальну діяльність людини. Щодо існування ШІ як науки та системи інформаційних технологій, то ці два визначення можуть існувати одночасно як загальне визначення та вузьке, але визначення ШІ як науки є не важливим для цілей права. Було запропоноване власне визначення штучного інтелекту для використання у цілях права: штучний інтелект - це автоматизована комп’ютерно-апаратно-програмна система, що має віртуальну та (або) кіберфізичну форму та здібності здійснювати інформаційну, адаптивну та регулятивну діяльність, що полягає у здатності ефективно розв’язувати задачі, навчатися, використовувати набутий досвід для вирішення проблем, адаптуватись у суспільстві. Також, був проведений аналіз різноманітного застосування штучного інтелекту у сфері інтелектуальної власності - як у авторському праві, так і в праві промислової власності.

Найпоширенішими класифікаціями штучного інтелекту є поділ за функціональним підходом та за здібностями штучного інтелекту. Ці дві класифікації поєднуються між собою. Менш популярними у науковій літературі є класифікації штучного інтелекту за інтелектуальною системою, яка складає його основу та класифікація залежно від того, чи імітує штучний інтелект здібності людини чи ні, розрізняють інжиніринг та когнітивний штучний інтелект відповідно. Внаслідок аналізу визначень та класифікацій штучного інтелекту була запропонована власна класифікація залежно від форми штучного інтелекту. Відповідно до даної класифікації штучний інтелект, що має форму програмного забезпечення, пропонується називати віртуальним штучним

інтелектом, а штучний інтелект, що крім форми комп'ютерного забезпечення, має ще апаратне забезпечення - називати кіберфізичним штучним інтелектом.

Проаналізовано різні підходи до визнання автором/винахідником об'єктів інтелектуальної власності, створених за допомогою штучного інтелекту. Існують підходи визнавати їх суспільним надбанням, визнавати автором особу-розробника штучного інтелекту, особу-користувача штучного інтелекту, чи безпосередньо сам штучний інтелект. Підхід "нульового" авторства для об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, може сприяти припинення інвестицій у розвиток компаній, що цим займаються, адже вони не будуть отримувати від цього економічну вигоду, та загалом гальмування розвитку інформаційних технологій та інновацій. Щодо визнання творцем - людини, то на основі проаналізованого можна дійти висновку, що ні особа-розробник, ні особа-користувач штучного інтелекту не здійснюють ні творчої, ні інтелектуальної діяльності. Розробник створює штучний інтелект, на чому його інтелектуальна діяльність завершується. Дії користувача штучного інтелекту становлять запуск комп'ютерної програми, завантаження певних матеріалів, встановлення налаштувань тощо, що теж неможливо назвати творчою чи інтелектуальною діяльністю.

Проаналізовано концепцію електронної особи. На основі проаналізованого, вважаю слід наділити штучний інтелект правосуб'єктністю. Штучний інтелект, може розглядатися як суб'єкт права інтелектуальної власності десь посередині між юридичними і фізичними особами, поєднуючи їх окремі ознаки та характеристики з урахуванням відповідної специфіки. Штучний інтелект має отримати певний набір конституційних прав, якими володіє людина. Проте, на даному етапі розвитку штучного інтелекту він ще не здатний здійснювати правосуб'єктність самостійно. Таким чином, вважаю, що необхідно вводити електронну особу поступово у декілька етапів, які будуть відповідати розвитку самих технологій штучного інтелекту. Так, на першому етапі запровадження електронної особи необхідно ввести субсидіарну відповідальність штучного інтелекта та розробника чи користувача, а також

спільну правосуб'єктність, розглядаючи штучний інтелект і людину як обмежено дієздатну особу та агента (аналог - опікуна).

Єдиною проблемою в охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності, створеного штучним інтелектом, є вкоріненість антропоцентричної концепції визнання автором/винахідником виключно людини. Щодо умов охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, то вони стосуються самих об'єктів, а не процесів створення такого об'єкта, чи діяльності суб'єкта. Таким чином, для того, щоб об'єкти інтелектуальної власності, створені штучним інтелектом, змогли отримати правову охорону, необхідно розробити та запровадити концепцію електронної особи та наділити її правосуб'єктністю, в тому числі деліктоздатністю.

Проаналізовано види відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені штучним інтелектом. У кожному окремому випадку порушення права інтелектуальної власності необхідно визначати суб'єкта правопорушення шляхом встановлення причинно-наслідкового зв'язку та встановлення моменту, дії, обставини тощо, внаслідок якої виникла некоректна робота штучного інтелекту. Була запропонована комплексна відповідальність - відповідальність електронної особи (за безпосередньою його неправомірну діяльність), відповідальність розробника штучного інтелекту (якщо розробник розробляв штучний інтелект умисно для здійснення ним неправомірної діяльності) та користувача штучного інтелекту за використання ним штучного інтелекту для здійснення протиправної поведінки, для якої штучний інтелект першочергово не створювався розробником. __Були запропоновані варіанти здійснення кожного виду відповідальності залежно від рівня впровадження концепції електронної особи, що напряду пов'язано з розвитком самого штучного інтелекту. На теперішньому рівні розвитку штучного інтелекту, коли існування ШІ, здатного мати власні емоції та приймати самостійно рішення, є лише гіпотетичним - варто розглядати відповідальність розробника та користувача ШІ. Щодо відповідальності розробника важливо зобов'язати його давати певні гарантії щодо створеного ним штучного інтелекту,

а також при створенні ШІ створювати алгоритми, які б забороняли штучному інтелекту здійснювати ті дії, які вважаються неправомірними за законодавством. Щодо відповідальності користувача, то її варто розробляти за принципом штучного інтелекту як джерела з підвищеним рівнем небезпеки. А коли штучний інтелект досягне свого розвитку до рівня штучного суперінтелекту, то про відповідальність користувача не буде доречно говорити, так як останній зможе самостійно відповідати за свої дії. Відповідальність розробника в останньому випадку все-таки необхідно залишити, а також ввести додатковий спосіб контролю штучного інтелекту - аварійний вимикач його процесів - у разі коли штучний інтелект зможе самовдосконалюватися та адаптуватися до умов навколишнього середовища, і його неможливо буде покарати, контролювати чи зупинити його діяльність.

Щодо видів відповідальності за галузями права, то на даний момент придатними до застосування, враховуючи специфіку поняття електронної особи, є лише цивільно-правова та кримінально-правова відповідальність. Цивільно-правова відповідальність полягає у відшкодуванні коштів через агента ШІ або у випадку появи штучного суперінтелекту - створенні концепції менеджменту ризиків, яку необхідно розробити у межах галузі страхового законодавства. Кримінально-правова відповідальність полягає у застосуванні «юридичної смерті». Також, встановлено, що придатними до застосування до штучного інтелекту є лише цивільно-правова відповідальність у вигляді відшкодування збитків та кримінально-правова відповідальність у вигляді «юридичної смерті» штучного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання. ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17 листопада 2017 р. Львів, 2017. С. 18–42.
2. Бусол О. Ю. Потенційна небезпека штучного інтелекту. Інформація і право. 2015. № 2. С. 121–128. Режим доступу: http://ippi.org.ua/sites/default/files/boypnsi_14_2_2015.pdf.
3. Goel A., Davies J. Artificial Intelligence. The Cambridge handbook of intelligence (3rd Edition). 2011. С.28. Режим доступу: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.673.3320&rep=rep1&type=pdf>.
4. Розпорядження Кабінету міністрів України від 02.12.2020 №1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні»// Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України. –Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text>.
5. Андрощук Г. Тенденції розвитку технологій штучного інтелекту: економіко-правовий аспект. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. No 3. С. 84–101. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17676/Androshek_Tendantsii_rozvytku_tekhnolohii_shtuchnoho_intelektu_ekonomiko-pravovyi_aspekt_%5Bpochatok%5D.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
6. High Level Expert Group On Artificial Intelligence. A Definition of AI: Main Capabilities and Disciplines. 2019. С.9. Режим доступу: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=56341.
7. Стефанчук М.О. Теоретичні засади цивільної правосуб'єктності фізичних осіб та особливості її здійснення : автореф: 12.00.03. Київ, 2020.
8. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Artificial Intelligence for Europe. Brussels, 25.4.2018. С. 20. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EN/COM-2018-237-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>.
9. Сидорчук Ю. М. Філософсько-правові проблеми використання штучного інтелекту. Науковий журнал «Право і суспільство». 2017. No 3-2. С.16–19. Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/3_2017/part_2/6.pdf.
10. Методи та системи штучного інтелекту: навчальний посібник / уклад. А.С. Савченко, О.О. Синельников. Київ: НАУ, 2017. С. 18. Режим доступу: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/40676/1/Методи%20та%20системи%20штучного%20інтелекту%20Навч%20посібн.pdf>.

11. Artificial intelligence. Webster's New International English Dictionary. Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/artificial-intelligence>.
12. Artificial Intelligence. Oxford Dictionaries. – Режим доступу: <https://www.lexico.com/definition/artificial-intelligence>.
13. Єфіменко С. Визначення поняття інтелекту у різних концепціях психолого-педагогічних досліджень. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка : Педагогічні науки. 2013. No 121(2). С. 90–95. Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nz_p_2013_121\(2\)_24](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nz_p_2013_121(2)_24).
14. Priya Singh. Artificial Intelligence Drops The First Music Album, 'I AM AI'. 23.08.2017. Режим доступу: <https://analyticsindiamag.com/artificial-intelligence-drops-first-music-album-ai/>.
15. Huawei. Huawei Presents Unfinished Symphony Powered by Huawei AI. Режим доступу: <https://consumer.huawei.com/au/campaign/unfinishedsymphony/>.
16. Укрінформ. Презентували перший в Україні кліп, створений штучним інтелектом. 16.03.2021. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3209268-prezentuvali-persij-v-ukraini-clip-stvorenij-stucnim-intelektom.html>.
17. Juli Clover. Apple Bought the Most AI Companies From 2016 to 2020. 25.03.2021. Режим доступу: <https://www.macrumors.com/2021/03/25/apple-ai-acquisitions-2016-to-2020/>.
18. BBC News. Ukraine. «Справжній винахідник – це він»: вчені просять визнати штучний інтелект автором двох патентів. 02.08.2019. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-49213034>.
19. Etzioni Oren. No, the Experts Don't Think Superintelligent AI is a Threat to Humanity. 20.09.2016. – Режим доступу: <https://www.technologyreview.com/2016/09/20/70131/no-the-experts-dont-think-superintelligent-ai-is-a-threat-to-humanity/>.
20. Preparing for the Future of artificial intelligence / Executive Office of the President National Science and Technology Council Committee on Technology. 2016. С. 58. Режим доступу: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/whitehouse_files/microsite/s/ostp/NSTC/preparing_for_the_future_of_ai.pdf.
21. A. M. Turing (1950) Computing Machinery and Intelligence. Mind 49: 433-460. Режим доступу: <https://www.csee.umbc.edu/courses/471/papers/turing.pdf>.
22. Про авторське право та суміжні права: Закон України в редакції від 05.01.2022 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
23. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України в редакції від 14.10.2020 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.

24. Burstyn N F. Creative Sparks: Works of Nature, Selection and Human Author. Columbia Journal of Law & the Arts. No 39. С.281-310. Режим доступу: <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8S75GR4>.

25. Ryan Abbott, I Think, Therefore I Invent: Creative Computers and the Future of Patent Law. Boston College Law REView. 2016. Vol. 57. С. 1079-1126. Режим доступу: <https://lawdigitalcommons.bc.edu/bclr/vol57/iss4/2/>.

26. Харитонов Є., Харитонova О. Правовідносини та штучний інтелект: «суб'єктивізація» об'єкту. Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження : матеріали Третьої наук.-практ. конф., 21 лист. 2019 р. Київ : Політехніка, 2019. С. 23–26.

27. Докійчук К. Деякі питання деліктоздатності штучного інтелекту. Судово-юридична газета. 15.02.2018. Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/blog/114985-deyaki-pitannya-deliktozdatnosti-shtuchnogo-intelektu>.

28. European Parliament. Committee on Legal Affairs. Draft Report with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). 31.05.2016. С.22. Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/JURI-PR-582443_EN.pdf?redirect.

29. Каткова Т.Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти. Право і суспільство. 2020. № 6. С. 46–55. Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6_2020/10.pdf.

30. Patent Cooperation Treaty // Офіційний сайт WIPO. Режим доступу: <https://www.wipo.int/export/sites/www/pct/en/texts/pdf/pct.pdf>.

31. USA Patent Act, 35 U.S.C. // Офіційний сайт WIPO. Режим доступу: <https://wipolex.wipo.int/en/legislation/details/15705>.

32. Майданик Л. Поняття оригінальності твору в авторському праві: Досвід ЄС, України та інших зарубіжних країн. Підприємництво, Господарство і Право «Цивільне право і процес» №10/2018. 2018 р. С. 32-36. Режим доступу: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/10/7.pdf>.

33. Постанова Пленуму Верховного суду України №5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 року// Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>.

34. Цивільний Кодекс України в редакції від 27.04.2022 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

35. European Parliament. European Parliament resolution of 16 Feb. 2017 with recommend. to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8TA2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN>.

36. Радутний О.Е. Розвиток кримінально-правової доктрини в напрямі визнання штучного інтелекту та цифрової людини суб'єктом правовідносин та суб'єктом злочину. Ефективність кримінального законодавства: доктринальні, законотворчі та правозастосовні проблеми її забезпечення : матер. Міжнар. наук.-практ. кругл. столу, 17 трав. 2019 р. Харків : Константа, 2019. С. 202–213.

37. Кримінальний Кодекс України в редакції від 23.04.2022 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Кобильник А.О.

10.05.2022